

Ковилџка
ЛЕТИЋ

ОСНОВНА ШКОЛА У ЗЕОКАМА ОД 1932. ДО 1945. ГОДИНЕ

УДК: 373.3(497.11)(091)

Апстракт: Половином маја 1925. године одобрен је пројекат за изградњу школске зграде у Зеокама. Иако је ово село прегло свом снагом да подигне школску зграду, градња је због новчане оскудице отпочета после три године и зграда је довршена тек 1930. године. Школа је почела са радом 6. јуна 1932. године, а за њене учитеље постављен је брачни пар Тодоровићи – Душан и Наталија. Прве школске године уписано је 100 првака, а наставу је редовно похађало 85 деце. После премештаја Тодоровића новопостављени учитељи били су брачни пар Терзићи – Бошко и Олга. Поред свих тешкоћа и сметњи, школа је радила и у време рата 1941–1945. године.

Кључне речи: Зеоке, школа, учитељи, ученици, Народна књижница и читаоница, Земљорадничка задруга

Зеоке је лепо село под самом планином Јелицом, по зеленилу (зељки) названо. Граничи се са истока Грабом и Јездином, југа Турицом, запада Тијањем и севера Ртарима и Придворицом.

Ово насеље има четири засеока: Брежђа, Зеоке, Којићи и Скок. У дипломи проте Милутина Илиа Гучанина из 1811. године помиње се село Којићи, а тек касније се јавља назив Зеоке. Село Зеоке, са сва четири засеока, заузима простор од 1074 хектара и својим северним делом залази у планину Јелицу, на којој су Бијело брдо висине 809 и Крљанско висине 715 метара. Мања брда су Скок (587 m) и Главица (513 m). У Зеокама је највише шума, затим ораница, воћњака, пашњака и ливада (најмање је равнице). Овде је клима умереноконтинентална, са благим прелазима из једног у друго годишње доба. Зиме су доста хладне, а лети температура прелази и 30 степени целзијусових. Од ветрова дувају северац и устока (хладни), док је јужњак топао. Село је богато водом: потоцима, изворима, бунарима. У овом крају се гаје шљиве, јабуке, крушке, трешње. Највише је шљива од којих се пеку две врсте ракија – мека (до 25 степени) и љута (до 55 степени). Од ратарских култура најзаступљеније су пшеница, кукуруз, кромпир и зоб (овас).

До отварања школе у Зеокама, ђаци из овог села похађали су прилично удаљене школе – тијањску, гучку, грабску или марковичку. За издвајање Зеока из тијањске Школске општине и отварање школе у овом селу били су Ђаловићи (Драгутин – Дацо, Продан, Витомир и Богосав), Ранђићи (Светолик, Милоје, Стојан и Тихомир), Николићи (Радисав, Радован и Илија), Ђуракићи (Јездимир

и Богосав), Јанковићи (Милија и Радомир), Крљанци (Светомир, Милоје и Божићар), Лончаревићи (Крстомир и Радомир), Јокићи (Станмир и Мирко), Добросав Кувелић, Милоје Вучетић, Илија Алексић, Радивоје Рисимовић, Богосав Мићић, Влајко Мандић, Јовко Јовковић и други. Тадашња општинска управа у Тијању није се са овом иницијативом сложила, јер је сматрала да ће то умањити значај Тијања као општинског центра. Зеочани су више пута писали молбе тијањској општини да одобри одвајање овог села, а одлагање да то учини утицало је на почетак радова око подизања школске зграде. Милисав Тајсић, син Ранка Тајсића, као народни посланик помогао је да се Зеоке издвоје у посебну школску општину.

Пре него што је подигнута школска зграда, у Зеокама је десетак година раније обновљена Земљорадничка задруга која је још 1902. године основана као Земљорадничка набављачко-продавачка задруга. При прегледу задруге 1923. године надзорник Главног савеза српских земљорадничких задруга констатовоа је да су Зеочани познати као сложни људи, да њихова задруга по свом добром раду служи за пример сличним установама, а посебне заслуге за тако добар рад припадају њеном председнику Светолику Ранђићу и секретару-благајнику Драгутину Дацу Ђаловићу.¹

Школска општина у Зеокама образована је одлуком Окружног школског одбора 8. јула 1924. године, када је одређена и комисија за избор земљишта. Пошто је министар грађевина половином маја 1925. године доставио препис решења о одобрењу пројекта за изградњу основне школе у Зеокама, министар просвете одобрио је након недељу дана да Месни школски одбор приступи подизању школске зграде у својој режији „с тим да се на подизању не може учинити већи издатак од предрачунске суме у износу од 235.097,84 динара и да се грађење има извршити под надзором инжењера кога одреди грађевинска дирекција и који ће водити надзор да се зграда подигне по одобреном плану”.²

Прва средства за изградњу школске зграде обезбеђена су јавном продајом 20 хектара сеоске шуме. Поред тога, уведен је допринос, затим прикупљен добровољни прилог, а поједини одсељени Зеочани су новчано притекли у помоћ.

Тринаестог августа 1925. године председник одбора за изградњу нове школске зграде у Зеокама, Светозар Ранђић, и чланови тог одбора, Тихомир Д. Ранђић и Милоје Вучетић, пишу Окружном школском одбору у Чачак: „Село Зеоке намерно је да подигне школу, за ово смо добили одобрен план од Министарства грађевине и министар просвете одобрио је зидање школске зграде у режији.” У овом обраћању истичу да су већ припремљени камен, креч, песак,

- 1 | Део архиве Основне школе у Зеокама нашао је Жарко Николић из Зеока на тавану школске зграде и уступио аутору текста 15. марта 2008. године.
- 2 | Архив Југославије, Министарство просвете Краљевине Југославије ф. 66, 1423 (даље АЈ), 66.

цигла и све остало за зидање потребно, али село је мало и сиромашно и није кадро да школску зграду без државне помоћи подигне, па стога моле Окружни школски одбор да код Министарства просвете подејствују на одобравању новчане помоћи. Окружни школски надзорник Стеван К. Вучковић пише министру просвете да је село Зеоке доиста мало и да му треба притећи што већом новчаном помоћи, јер је прегло свом снагом да школску зграду подигне, да његови житељи не би морали своју децу слати у удаљену тијањску школу до које се долазило прелажењем неколико потока, а зими смрзавало.³

За изградњу школске зграде у Зеокама Министарство просвете је половином маја 1926. године одобрило десет хиљада, а следеће године још пет хиљада динара. Тек после три године отпочета је градња школске зграде у Зеокама које се издвојило из тијањске школске општине у засебну школску општину. Сељани Зеока довукли су 50 кола песка и око 20 хвати камена. У међувремену се наишло на несавладиве тешкоће у кулучењу, па је одбор за градњу био принуђен да закључи уговор са Андријом Димитријевићем, предузимачем из Чачка. Школски надзорник Милисав Арсовић 18. маја 1927. године пише министру просвете како нема никаквих података да је у Зеокама извршен избор земљишта за подизање школске зграде и да постоје план и предрачун за ову зграду, јер је одобрење њене градње „ишло преко окружног надзорништва у Чачку”. Председник школског одбора, Светозар Р. Крљанац, и чланови тог одбора овластили су 5. септембра 1928. године Драгутина Ђаловића и Милоја Вучетића, земљораднике из Зеока, да прикупљају добровољни прилог за градњу школске зграде. Из писма Светозара Р. Крљанца, председника одбора за градњу школске зграде у Зеокама, и чланова тог одбора (Светозара Ранђића, Добросава Кувелића, Богосава Ђуракића, Јовка Јовковића и Милоја Вучетића) видимо да су се обратили Обласном школском одбору у Чачку да код министра просвете учини на одобрењу повраћаја извесне суме новца коју им је као помоћ доделио Срески школски одбор у Гучи, а који је дат на чување Државној хипотекарној банци у Нишу (првог јануара 1928. године било је уложеног новца 2301,50 динара), да би се наставило са градњом школске зграде. Министар просвете одобрио је школском одбору у Зеокама да из Државне хипотекарне банке у Нишу подигне свој уложени новац са припадајућим интересом у износу од 2301,50 динара и употреби га искључиво на подизање школске зграде.⁴

Школски надзорник Милен Л. Палуревећ пише суседним школама и апелује да управитељи тих школа личним или прикупљеним прилозима помогну одбору у Зеокама да своју школску зграду сагради. Милинко Милутиновић, народни посланик родом из Живице, помогао је са десет хиљада динара изградњу школске зграде. Почетком јуна 1929. године председник школског одбора за грађење школске зграде, Светозар Р. Крљанац, и чланови овог одбора

3 | Исто.

4 | Видети напомену 2.

(Светозар Ранђић, Милија М. Јанковић, Милоје М. Вучетић, Богосав Ђуракић и Илија Николић) обавештавају Обласни школски одбор у Чачку да је школска зграда у Зеокама сазидана и покривена али, због неродне претходне године, ово мало село није у стању да градњу доврши, па министра просвете моле да одобри помоћ од 50 хиљада динара да би тим новцем, као и оним који сами прикупе, довршили школску зграду. С обзиром да су Зеочани већ уложили 120 хиљада у градњу своје школске зграде, а требало им је још толико, министар просвете одобрио је тражену помоћ и школска зграда је довршена 1930. године. На згради све је било готово осим седам камених чанака за одвођење воде и четири прозорска окна, а требало је још обезбедити и седам пећи, један шпорет и једно школско звонце.

Основна школа у Зеокама почела је са радом 6. јуна 1932. године, са два одељења, а школску општину чинило је село Зеоке са 158 домова, 250 пореских глава и 1033 становника. У новоотвореној школи за учитеље је постављен брачни пар Тодоровићи (Душан, родом Чачанин, од оца чувеног бравара, са завршеном Учитељском школом у Вршцу 1925. године и положеним државним стручним испитом, и Наталија, рођена у Цветановцима код Љига, такође са завршеном Учитељском школом и положеним практичним учитељским испитом). Тодоровићи су били одлични учитељи.⁵ Поред изванредног рада у школи, Душан Тодоровић је у школским дворишту засадио разно воће, тако да је било дивно видети школску зграду у воћњаку. Ово двоје учитеља становали су у школском стану који има две собе (једна 66,88 m³, друга 44 m³) и кујну од 30,24 m³. Из платног списка од 16. јануара 1934. године видимо да учитељица Наталија Тодоровић прима 1.114,75 динара за свој учитељски рад, а учитељ Душан Тодоровић 1.307,75 динара.

Прве школске године (1932/1933) у зеочку школу уписано је 100 ученика (62 дечака и 38 девојчица): 42 првака (27 дечака и 15 девојчица), 28 другака (16 дечака и 12 девојчица), 16 трећака (8 дечака и 8 девојчица) и 14 четвртака (11 дечака и 3 девојчице). Наставу је редовно похађало 95 ученика (61 дечак и 34 девојчице): 39 првака (24 дечака и 15 девојчица), 38 другака (25 дечака и 13 девојчица), 11 трећака (7 дечака и 4 девојчице) и 12 четвртака (10 дечака и 2 девојчице). Као што видимо, више од трећине ученика биле су девојчице. У односу на поједине школе у Горњем Драгачеву, девојчице у Зеокама су у знатно већем броју похађале школу.

Списак прве генерације првака у зеочкој школи који су завршили разред:

Презиме и име	Успех
1. Алексић Д. Даница	добар
2. Алексић В. Ковиљка	одличан
3. Алексић П. Радојка	вр. добар

5 | Архив Србије, Министарство просвете Србије, досијеа просветних радника, Т – IX, 2 (даље АС, МПС)

4. Алексић В. Радован	одличан
5. Алексић М. Светолик	одличан
6. Аврамовић С. Радош	вр. добар
7. Вукосављевић Ј. Гроздана	вр. добар
8. Василијевић Р. Милунка	вр. добар
9. Ђуракић Ј. Вера	вр. добар
10. Јовковић Р. Предраг	добар
11. Каровић Б. Миленко	добар
12. Крљанац Б. Милан	одличан
13. Кувељић Б. Љубинко	вр. добар
14. Кувељић Д. Нагалија	вр. добар
15. Кувељић Б. Милојко	одличан
16. Кувељић Т. Радомир	добар
17. Кувељић Б. Станимирка	вр. добар
18. Лончаревић К. Драгомир	одличан
19. Лончаревић И. Маргита	одличан
20. Лончаревић И. Милојко	одличан
21. Лончаревић Н. Радисав	вр. добар
22. Мандић Б. Душан	добар
23. Мандић В. Радојка	одличан
24. Милојевић М. Будимка	одличан
25. Милојевић Р. Дмитар	вр. добар
26. Николић М. Миломир	одличан
27. Николић М. Премилија	одличан
28. Пајовић А. Миладин	добар
29. Пајовић М. Милош	добар
30. Петровић К. Драган	вр. добар
31. Петровић С. Миленко	добар
32. Петровић Љ. Милисав	добар
33. Ранђић Ј. Ћорђе	добар
34. Ранђић В. Радиша	вр. добар
35. Рисимовић Б. Иконија	вр. добар
36. Рисимовић Д. Милојка	вр. добар
37. Рисимовић Д. Видојка	вр. добар
38. Ђаловић Ћ. Љубомир	добар
39. Ђаловић Ћ. Милутин	добар

На основу Закона о народним школама од 5. децембра 1929. године сачињен је наставни план и програм за четворогодишњу основну школу који је озваничен 1. маја 1933. године, а по коме су се учили следећи предмети: Наука о вери и моралним поукама, Народни језик српско-хрватско-словеначки, Земљопис, Историја, Познавање природе и поуке о здрављу, Рачун с основама геометрије, Цртање, Лепо писање, Практична привредна знања и умења

(домаћинство и ручни рад), Певање и Телесне вежбе по соколском систему. Уместо Науке хришћанске уведен је нов назив – Наука о вери и моралним поукама – јер су у појединим деловима Краљевине Југославије ђаци били различите вароисповести. Овај предмет предавали су месни свештеници или сами учитељи. Наставним планом и програмом који је донет 1. првог маја 1933. године, учитељи би код ученика требало да развијају не само знање него и васпитање, а нарочито идеју југословенства.

Захваљујући учитељу Душану Тодоровићу, половином марта 1933. године у Зеокама је основана Народна књижница и читаоница „Максим Амица”, по имену легендарног војводе Максима Амице. Из записника оснивачке скупштине Народне књижнице и читаонице од 14. марта 1933. године видимо да се на позив учитеља Душана Тодоровића одазвало више од тридесет Зеочана којима је учитељ образложио значај и потребу отварања Народне књижнице и читаонице. За председника Управног одбора новоосноване Народне књижнице и читаонице изабран је Радомир Јанковић, за председника Надзорног одбора Јездимир Ђуракић, а за књижничара–благајника учитељ Душан Тодоровић. Управа новоосноване Народне књижнице и читаонице и редакција „Чачанског гласа” из Чачка апеловали су на Драгачевце који живе у Чачку, Београду и другим местима да помогну овој културној установи новчаним прилозима или даровањем књига. Удружење Чачана у Београду даровало је Народној књижници и читаоници у Зеокама десет комада књига „Српске књижевне задруге” и две пећи за новоосновану школу. Поред тога, Васа Лончаревић, капетан у пензији, родом из Зеока, а настањен у Чачку, приложио је на Савиндан 100 динара као помоћ сиромашним ученицима зеочке школе. У „Чачанском гласу” од 9. фебруара 1935. године забележено је да су ови дародавци показали како се воле своје родно место и завичај и како би требало да буду пример другима.

Драгић Савић, председник школског одбора, пише Краљевској Банској управи Дринске бановине у Сарајеву: „Решењем – одлуком Г. Бана Дринске бановине IV број 31390/34 овом одбору додељена је помоћ за довршење школе у селу Зеокама у суми од пет хиљада динара, како добивена помоћ ни до данас није одбору послата, а одбор на исту суму послао је признаницу 18. марта 1933. године преко среског начелника у Гучи, с обзиром на тешко материјално стање грађана овог села услед пољопривредне кризе, одбор најучтивije моли Банску управу да ову помоћ одбору што пре достави како би могао довршити недовршене радове на школи као застакљивање прозора и врата јер су учионице сасвим хладне и од назеба чешће наступа оболевање ђака.” Као председник Школског одбора Драгић Савић извештава одбор за грађење зеочке школе 24. јуна 1934. године „да је овај школски одбор услед неодложне потребе у току 1933/34. године морао набавити 5,5 м чункова са коленом за пећи и осам комада стакла за прозоре по цени од 225 динара како ученици и учитељи хладноћу не би трпели, а за тај износ трошкова умањиће потраживање за довршење школе”.⁶

6 | Међуопштински историјски архив Чачак, Архива Основне школе у Зеокама (даље МИАЧ)

По обиласку зеочке школе на крају школске 1932/1933. године, Миљко Танасијевић, срески школски надзорник, одличном оценом оценио је учитеља и управитеља школе Душана Тодоровића зато што је у потпуности успео да наставни програм из свих наставних предмета методски правилно заврши и да националном васпитању ученика посвети посебну пажњу и значај. Поред тога, довољно пажње поклонио је и слабијим ученицима, а према свим ученицима имао је родитељски однос и био обазрив у примени дисциплинских мера. Ученици су били чисти, уљудни и пристројног понашања. Овај учитељ темељне стручне и педагошке спреме целисходно ју је примењивао у настави и васпитању, био је потпуно предан раду, а својим понашањем и држањем према ученицима, њиховим родитељима и осталим мештанима служио је за пример.

И следеће школске године срески школски надзорник извештава министра просвете да је учитељ Душан Тодоровић постигао ванредан успех у свим наставним предметима и ученичко знање учинио темељним (све врсте читања су најпажљивије неговане, граматички принципи и правила у правилном изражавању мисли су примењени, све комбинације и операције са бројевима свестрано су увежбане и писмено и усмено, а национална група предмета је разрађена темељно и свестрано). Поред свега, учитељ Тодоровић је успевао да чита и прати савремене стручне часописе и листове. У сваком погледу био је енергичан и истрајан, одлучан, скроман, предусретљив, искрен и отворен и у месту и околини уживао најлепши углед код свих грађана.

Међутим, на рад зеочке школе неповољно је утицало слабо издржавање школе и снабдевање ђака школским потребама. Због тога ће Душан Тодоровић написати Начелству среза драгачевског 27. октобра 1934. године да и поред неколико упућених молби на неуредно издржавање школе од стране општинске управе у Тијању која је од априла до овог времена исплатила само 1642 динара, а требало је 33.300 динара, јер ово дуговање потиче још из 1932. године, напретка у овом погледу нема. Истиче да је од почетка рада ове школе готово све што је набављено за њене потребе, захваљујући његовом ауторитету, дато на вересију, да је од својих скромних припадности успео да плати хиљаду динара, али да је због неизмирења укупног дуга поднета тужба чачанској Општини. Поред тога, било је потребно још око 10 хиљада динара за обезбеђење огрева које у овој години уопште није набављано, затим за ископавање бунара у школском дворишту, јер је вода доношена са сеоског извора удаљеног 400 метара, а који је због сливања воде после кише и отапања снега био нечист, за попуњење црепа на крову школске зграде, за набавку једног броја скамија, јер поједини ученици на поду седе, за столице за учитеља и учитељицу, за дневник ученика и остали канцеларијски материјал, као и за исплату зараде школском послужитељу. У овом писму учитељ Тодоровић наглашава да је претходне године морао рад прекидати седам-осам пута услед неиздржљивог, очајног стања у коме се школа налази, али не због економских и сличних прилика, него искључиво због непредузимљивости општинске управе у Тијању. Због тога моли да се овога пута

хитно интервенише, иначе ће бити принуђен да се жали Бановинској управи и тражи да школа буде затворена.

Из записника са две седнице Школског одбора одржане у децембру 1934. године, видимо да је донета одлука о погодби са мајсторима око копања бунара, утврђена цена обезбеђеном огреву, констатовано да је у овом месецу на школској згради и шупи измењено неколико црепова и претрешене маије и решавано о казнама ђачких родитеља.

У јуну 1934. године Зеоке је имало 1060 становника (570 жена и 490 мушкараца). Од укупног броја становника да чита и пише знало је 364 мушкарца и 90 жена, а само да чита 150 мушкараца и 40 жена. Писменост у школи стекло је 314 мушкарца и 9 жена, у војсци 30 мушкараца, а ван школе и војске 170 мушкараца и 40 жена. Према достављеном списку Драгића Савића, председника Школског одбора у Зеокама, школске 1934/1935. године за упис у школу било је дорасло 46 деце. Др Љубомир Поповић, изванредан лекар, од миља називан „драгачевском мајком”, 21. маја 1934. године прегледао је 35 деце и закључио да су здрава. Сва су уписана у први разред, док преосталу децу родитељи нису желели да школују.

Школске 1934/1935. године уписано је 34 првака (18 дечака и 16 девојчица), 28 другака (16 дечака и 12 девојчица), 41 трећак (25 дечака и 16 девојчица) и 13 четвртака (8 дечака и 5 девојчица) - укупно 116 ученика (67 дечака и 49 девојчица). Наставу је редовно похађало 28 првака (16 дечака и 12 девојчица), 21 другак (13 дечака и 8 девојчица), 26 трећака (22 дечака и 4 девојчице) и 10 четвртака (6 дечака и 4 девојчице) – укупно 85 ученика (57 дечака и 28 девојчица). Прваке и другак учио је Душан Тодоровић у једном одељењу, а трећак и четвртаке Наталија Тодоровић у другом одељењу. Ово двоје учитеља је држало и верску наставу, свако у свом одељењу. Извођење наставе и школски рад ометали су слабо издржававање школе и недостатак очигледних средстава.

У октобру 1934. године Душан Тодоровић извештава министра просвете да се настава одржава од 9 до 12 часова пре подне и од 14 до 16 часова после подне, да је редовна настава прекинута од 9. до 12. октобра због смрти краља Александра Карађорђевића и да Школски одбор редовно месечно одржава своје седнице. Али, у извештају наглашава да у школској згради недостају врата, да нема довољно клупа, учила, огрева, да се школском послужитељу не издаје редовна плата. Једном речју, каже он, стање у школи је неиздрживо.

Срески школски надзорник, Петар С. Јокановић, пише Душану Тодоровићу да основна школа у Зеокама за претходних пет година дугује претплату за следеће листове и часописе: „Просветни гласник”, „Народну просвету”, „Учитељ”, „Пољопривредни гласник”, „Мисао”, „Алманах Краљевине Југославије” (за сваку годину по 80 динара, укупно 400 динара по једном часопису, односно две хиљаде за свих пет), па предлаже да претплата за текућу 1934. и наредну годину буде унета у редовне издатке за „Просветни гласник”, „Народну просвету”, „Учитељ” и „Пољопривредни гласник”.

Кад су стеге шестојануарске дикатуре из 1929. године и економска криза унеколико попустили, почело је ново оживљавање задружног покрета. Земљорадничка кредитна задруга у Зеокама основана 2. фебруара 1902, а обновљена 3. септембра 1920. године, почела је радити без икаквих средстава, па је стављала месечне улоге у банку како би се увећавали. Почетком 1934. године Зеочка задруга имала је 84 задругара и 341.081,62 динара капитала. Од 1934. године председник Управног одбора био је веома агилни Светолик Ранђић, а остали чланови Управног одбора били су Драгић Савић, Богосав Ђаловић, Радисав Николић, Радомир Лончаревић, Мирко Јокић и Продан Ђаловић. У Надзорном одбору били су Драгић Савић, Милоје Вучетић, Комнен Комо Петровић, Владимир Алексић, Јанко Јевремовић, Богосав Мићић, Продан Ђаловић, Андрија Пајовић и Добросав Кувелић. О Зеочкој кредитној задрузи говорило се као о најужорној установи у Драгачеву.

У Зеокама је од 1935. године радила и Набавно-продајна (потрошачка) задруга. Управници ове задруге до Другог светског рата били су Милија Јанковић и Добросав Кувелић, а чланови Управног одбора Бошко Терзић, новопостављени учитељ у Зеокама, Драгић Савић, Милисав Јевремовић, Љубомир Петровић, Драгутин Каровић, Љубиша Ђаловић, Добросав Кувелић, Рисим Рисимовић, Стојан Ранђић, Андрија Пајовић, Јездимир Ђуракић, Станојле Ранђић, Мирко Јокић и Радован Јевремовић, док су чланови Надзорног одбора били Драгић Савић, Будимир Рисимовић, Радоје Јевремовић, Срећко Аврамовић, Станимир Јокић, Сретен Кувелић, Милосав Пајовић, Владимир Алексић, Војислав Пајовић, Душан Алексић и Милан Јанковић Амица. Следеће године ова Задруга имала је 65 задругара и њен рад је био за сваку похвалу. У марту 1936. године дограђена је зграда Задружног дома.

Из извештаја Душана Тодоровића о стању школе школске 1935/1936. године, који је достављен Начелству моравичког среза, видимо да од 20. децембра 1935. до 20. априла 1936. године нису вршене никакве оправке на школској згради (школа није чак ни кречена), да је општинска управа у Тијању од почетка буџетске године до 20. марта 1936. године уплатила само 8.606,45 динара, а по овогодишњем буџету задужена је са 30.820,50 динара, да је он као управитељ школе редовно пријаву против ове општинске управе подносио, али да помоћи није било. Ове школске године уписано је 32 првака (12 дечака и 20 девојчица), 27 другака (15 дечака и 12 девојчица), 42 трећака (24 дечака и 18 девојчица) и 19 четвртака (15 дечака и 4 девојчице) – укупно 120 ученика (66 дечака и 54 девојчице). Наставу је редовно похађало 30 првака (11 дечака и 19 девојчица), 23 другака (14 дечака и 9 девојчица), 22 трећака (16 дечака и 6 девојчица) и 15 четвртака (14 дечака и 1 девојчица) – укупно 90 ученика (55 дечака и 35 девојчица). Прваке и другаке учила је Наталија Тодоровић у једном, а трећаке и четвртаке Душан Тодоровић у другом одељењу. Тодоровић у свом извештају истиче да је највећа сметња за успешну наставу врло неуредно издржавање школе од стране надлежне управне власти у Тијању.

Учитељица Наталија је умрла на порођају 1935. године, а учитељ Душан Тодоровић је крајем маја следеће године премештен у Лозницу код Чачка. У време рата заробљен је и 1945. године стрељан у Босни. Новопостављени учитељи у Зеокама били су брачни пар Терзићи – Бошко, родом из Властељица, са завршеном Учитељском школом у Вршцу и положеним практичним испитом у Скопљу, који је по молби дошао 24. маја 1936. године за управитеља школе и Олга, рођена у Мољу (Банат), са завршеном Учитељском школом у Суботици и положеним практичним учитељским испитом у Скопљу.⁷ Обоје учитеља били су одличне стручне спреме, веома марљиви, уредни и савесни у раду и васпитању ученика. Пре доласка у Зеоке учитељевали су у Македонији. Веома лепом везу ученице зеочке школе научила је учитељица Олга. Било је лепо видети њихове прелепе рукораде изложене о Савиндану и Видовдану, као и ћилиме које су ткале девојке из Зеока. На Савидан је у зеочку школу сваке године долазио поп Милоје из Тијања, а ученици су послуживани освештаним колачем и житом. Овом приликом учитељ је говорио о Светом Сави и значају овог празника.

Школске 1936/1937. године у зеочку школу уписано је 105 ученика (62 дечака и 43 девојчице), а наставу је редовно похађало 102 ученика (59 дечака и 43 девојчице). Прваке и четвртаке у једном одељењу учио је Бошко Терзић, а другаче и трећаке у другом одељењу Олга Терзић. Настава се одржавала од 9 до 12 часова пре подне и од 14 до 16 часова после подне. Као и претходних година, и ове године школа је оскудевала у наставним и очигледним средствима. Ове године четврти разред завршило је 20 ученика (14 дечака и 6 девојчица) – седам одличних, осам врло добрих и пет добрих. Од свршених четвртака школовање су наставила три дечака на занату и једна девојчица и два дечака у средњој школи.

На крају школске 1936/1937. године у наставничкој књијници било је 64 књиге и 15 брошура, а у ђачкој књијници 25 књига и две брошуре. Током ове године издато је 25 књига из наставничке књијнице које је читало 10 читалаца, а из ђачке четири књиге које је читало 50 читалаца. У Зеокама је да чита и пише знало 670 становника (532 мушкарца и 148 жена), односно 75% је писменост стекло у школи.

На Видовдан 1937. године Подмладак Црвеног крста приредио је забаву са позоришним комадом „Нови млађани”, певане су разне песме у два и три гласа и изведена је драмска сцена „Југославија”. Цела приредба је била у духу југословенства и јединства, тако да је на присутне васпитно и патриотски деловало. Позоришни комад изводили су ученици и чланови Подмлатка Црвеног крста. Одличним ученицима дароване су књиге, а поклон-књиге слао је и Радивоје Рисимовић, који је живео и радио у Београду. Видовданској прослави присуствовало је 300 мештана. После завршеног програма настало је народно весеље са игранком.

Из списка деце рођене 1930. године, а дорасле за упис у школу 1937. године, видимо да их има 43 (23 девојчице). Школске 1937/1938. године сва четири разреда похађало је 97 ученика (56 дечака и 41 девојчица), а четврти разред завршило је 16 ученика (12 дечака и 4 девојчице).

Распореда часова за трећи четврти разред за школску 1937/1938. годину:

Дан	8 –9	9 –10	10 –11	11–12	14–15	15–16
Понедељак	рачун	историја	поз. природе	нар. језик	цртање	гимнаст.
Уторак	земљопис	нар. језик	прак. пр. знања	–	нар. језик	певање
Среда	рачун	поз. природе	историја	нар. језик	–	–
Четвртак	рачун	нар. језик	земљопис	–	нар. језик	руч. рад
Петак	нар. језик	позн. прив.	историја	земљопис	практична	пров. зн.
Субота	рачун	лепо писање	земљопис	нар. језик	–	–

Распоред часова сачинио је Бошко Терзић, управитељ зеочке школе

Наредне школске године укупан број ученика није се мењао у односу на претходну. Само је повећан број четвртака, нарочито четвртакиња, јер је од 18 свршених четвртака било 10 девојчица (три одличне, пет врло добрих и две са добрим успехом). У односу на остале сеоске школе у Драгачеву, девојчице из Зеока су у већем броју похађале и завршававале школу. Међутим, од укупног броја ученика са завршеном основном школом, само је један наставио школовање у средњој школи.

Од 46 деце (20 дечака и 26 девојчица) дорасле за упис у школу, школске 1939/1940. године уписано је 34 деце (18 дечака и 12 девојчица, као и четири поновца; укупно 21 дечак и 13 девојчица) – 24 другака (14 дечака и 10 девојчица), 16 трећака (12 дечака и 4 девојчице) и 24 четвртака (17 дечака и 7 девојчица). Укупно је у сва четири разреда било 98 ученика (64 дечака и 34 девојчице). Разред су завршила 82 ученика (37 дечака и 25 девојчица): 30 одличних, 30 врло добрих и 29 добрих. Од 20 свршених четвртака школовање су наставила четири дечака на занату, један у трговини и два у средњој школи. Ове године у Зеокама је знало да чита и пише 720 мушкараца и 430 жена (укупно 1150 житеља), од којих је у школи писменост стекло њих 930 (610 мушкараца и 320 жена), у војсци 70 мушкараца и ван школе и војске њих 150 (40 мушкараца и 110 жена). Наставничка библиотека имала је 76 књига и три часописа, а ђачка 38 књига и два часописа. Књиге из наставничке библиотеке користило је 14, а из ђачке библиотеке 38 читалаца.

Кад је у септембру 1939. године умро Драгутин Дацо Ђаловић, учитељ Бошко Терзић се, на раскрсници пред Задругом и школом, од покојника опростио речима да је Дацо Ђаловић био међу првима који је увидео потребу и

значај задругарства и који се задругарском раду с вољом и љубављу приступио, а из љубави према омладини се заузео да у Зеокама буде отворена школа.

Школске 1940/1941. године зеочку школу похађало је 92 ученика (60 дечака и 32 девојчице), али је због почетка рата само 12 дечака и 4 девојчице завршило разред. Следеће школске године од 40 деце дорасле за упис у школу (28 дечака и 12 девојчица), само се уписало 12 дечака и 3 девојчице.

Поред свих тешкоћа и сметњи, зеочка школа је радила и у време рата 1941–1945. године. Из записника са седнице Школског одбора одржане 2. децембра 1941. године, а поводом утврђивања оштећености школске зграде, школског намештаја и целокупне архиве, констатовано да је 30. новембра 1941. године група наоружаних људи (партизани) насилно запосела све школске просторије и учитељски стан, да је 1. децембра исте године дошло до оружаног сукоба са српском добровољачком и окупаторском војском и да је том приликом школска зграда са архивом оштећена. Првог децембра 1941. године Немци нападају партизански одред у самој школској згради. У овој борби погинули су Радош Васовић из Зеока, Душан Бојовић, абација из Трбушана, и Јеремија Сандић, сељак из Видове, док су Немци заробили Тома Рајића из Гуче, који је са сином отеран у логор на Бањици, док су Гојко Јанковић и Будимир Рисимовић из Зеока пуштени на слободу.

На седници Школског одбора одржаној 1. фебруара 1942. године, којој присуствују Драгић Савић, Јован Јовковић, Добросав Кувелић и Богосав Крљанац, управитељ школе предлаже шта све треба набавити од новца добијеног на прослави Светог Саве. На школској згради, оштећеној услед борби претходне године (поломљени прозори, изрешетани зидови и цреп), требало је извршити оправку од новца предвиђеног школским буџетом за идућу годину и новца прикупљеног као добровољни прилог на игранци одржаној осмог фебруара те године. Школски одбор редовно је одржавао своје седнице све до 1945. године, а прикупљеним прилозима са Светосавске прославе обезбеђивани су одећа и обућа сиромашним ученицима.

У складу са новонасталим приликама, Министарство за просвету (Одељење за наставу) у децембру 1941. године доставља свим школама писмо са посебном назнаком да национално образовање треба изводити у чисто српском националном духу, «да кад год се говори о Србима, језику, народу, отаџбини, земљи, историји сви наставници на првом месту и увек избегавају изразе као ми, наш, наш језик, наш народ, наша отаџбина, наша земља, итд., уместо којих да увек употребљавају тачну ознаку народног имена, дакле Срби, српска земља, српски језик, српски народ, српска отаџбина». Двадесет другог децембра 1941. године достављен је основним школама измењен наставни програм, пре свега из националне групе предмета (српског језика, историје и земљописа).

У тешким ратним приликама управитељима и учитељимацама основних школа препоручено је да што више активирају рад Подмлатка Црвеног крста, а нарочито рад ђачке кухиње како би се исхранили најсиромашнији ученици и породице са ситном и незбринутом децом без својих хранитеља. Миљко

Танасијевић, председник среског одбора Црвеног крста, у писму управитељима драгачевских школа од 22. маја 1941. године истиче пример Олге Терзић, учитељице у Зеокама, која је са својим ученицима прихватила да исхрањује две најсиромашније породице (једну са троје, а другу са двоје деце) и која је успела да прикупи 140 килограма кукурузног брашна и 60 килограма кукуруза. Овакви случајеви били су не само најбољи пример личне иницијативе, него и пример како би требало развијати милосрђе и љубав код школске деце и омладине према немоћнима и незбринутима.

Половином августа 1943. године бугарска војска је у Зеокама запалила 111 домова, а попаљено је и 250 других разних грађевина. Том приликом убијени су Стојан Ранђић, Радивоје и Станко Крљанац, сви из Зеока, а заробљени су и одведени у логоре Божидар Јанковић, који по повратку из заробљеништва умире у Пећи 10. фебруара 1944. године, Добривоје Рисимовић и Радомир Јанковић, који су нешто касније пуштени на слободу.

Бошко Терзић учитељевао је у Зеокама до априла 1941, а учитељица Олга све до 1945. године. Бошка Терзића су заробили Немци, а новопостављени учитељ Ратко Властелица је веома кратко учитељевао, јер се већ 1941. године укључио у НОБ. Године 1945. Олга Терзић је премештена у Врбу код Краљева, док је Бошко Терзић постављен за директора Ваздухопловне подофицирске школе у Краљеву. По одласку Олге Терзић, године 1945. дошла је за учитељицу Владанка Бућић, родом из Ужица, а за учитеља Драгиша Лазовић, родом из чачанске Лознице. Они су у Зеокама остали до 1946. године.

*
* *

Зеоке је после Другог светског рата дало око 25 факултетски образованих људи, док је троје њих стекло звање доктора наука. Међутим, велики број људи из овог села се одселио у Чачак и друга места пре почетка, а нарочито после Другог светског рата. Село су најмасовније напуштале особе рођене у периоду од 1925. до 1945. године. Послератна миграција сеоског становништва је својим обимом више него зачуђујућа. Села са нашег бившег среза изгледа да у тој миграцији воде првенство...⁸ Зеоке је од 1925. до 1945. године добило 511 нових становника од којих је 270 заувек напустило село до шездесетих година 20. столећа. Следећих деценија угасило се још много огњишта. Младеж је сваким даном све више бежала у град. У многим кућама остали су само онемоћали старци. Од 157 кућа у Зеокама 63 су празне и напуштене, 35 су са једним чланом, 43 са два, 11 са три, 4 са три, једна са пет, једна са шест и једна са седам чланова (Славимира Слава Николића).⁹ Школа у Зеокама престала је са радом школске

8 | Радојко Николић, *Зеоке без подмлатка*, Чачански глас бр. 20, Чачак, 24. мај 1963.

9 | Изјава Славимира Слава Николића из Зеока, дата аутору текста 28. јануара 2008. године.

Ковилка ЛЕТИЋ

1999/2000. године. На жалост, школска зграда у овом лепом драгачевском селу препуштена је зубу времена и сваким даном све више пропада. Из овог села се одлазило, ретко враћало, а још ређе о њему мислило. Они који би хтели да нешто промене скоро да не могу да утичу на постојеће институције система да нешто промене.

*Учитељи Душан и Наталија Тодоровић са ученицима (само дечаци)
сва четири разреда 1935. године
(десно од учитеља је Славимир Славо Николић који је уступио фотографију аутору текста)*

Primary School in Zeoke from 1932 to 1945

In the mid May of 1925 the project for building a primary school in Zeoke was approved. Although the villagers did their best to start building the school, due to the lack of money building started three years later and the building was completed in 1930. The school started working on 6th June, 1932 when there were 158 homes in Zeoke and 1033 inhabitants. The first teachers were a couple Todorovic – Dusan from Cacak and Natalija from Cvetanovac near Ljig, both with secondary school for teachers, thorough professional and pedagogical knowledge which they successfully applied in teaching process and upbringing of pupils. 100 pupils were enrolled in the first school year and out of them 85 were full time pupils. Thanks to Dusan Todorovic, National Library and reading room ‘Maksim Amidza’ were founded. A decade before that a collective farm started working and a decade later a cooperative centre was built.

After Todorovics moved a new couple of teachers were appointed: Bosko and Olga Terzic, graduated teachers, hard-working, industrious in work and upbringing of pupils. In spite of all hardships and obstacles the school was working during the Second World War 1941–1945. On April, 1941 the teacher Bosko Terzic was imprisoned, while the teacher Olga worked till 1945.

Before the Second World War started and especially after the War many inhabitants left Zeoke and moved to other neighboring or distant places. The inhabitants born between 1925 and 1945 mainly left the village. Migration of the villagers after the War was more than surprising by its size. There are many deserted homes today. The school stopped working in the academic year 1999/2000. Unfortunately, the school building in this beautiful Dragacevo village is getting dilapidated day by day.

Koviljka LETIC

L'école primaire à Zeoke de l'année 1932 à l'année 1945

À la moitié du mois de mai de l'année 1925 fut autorisé le projet pour la construction de l'école primaire à Zeoke. Bien que ce village usa de toute sa force afin d'édifier son école, pour cause de manque d'argent, on commença avec la construction trois ans après et le bâtiment scolaire ne fut achevé pas plus tôt qu'en 1930. L'école débuta son activité le 6 juin 1932, lorsque Zeoke posséda 158 demeures et 1033 habitants. En tant que premiers maîtres d'école, on nomma le couple Todorovic – Dusan, natif de Cacak et Natalija de Cvetanovac près de Ljig, tous deux ayant terminé l'École normale, aptitude professionnelle experte et pédagogique profonde qu'ils mirent en pratique dans l'enseignement et l'éducation des écoliers. Lors de la première année scolaire 100 écoliers furent inscrits, mais 85 suivirent régulièrement les cours. Grâce à Dusan Todorovic, directeur de l'école, la bibliothèque nationale et la salle de lecture "Maksim Amidza" furent établies. Une décennie plus tôt commença son activité la Coopérative agricole, et une décennie et demie plus tard fut édifiée la Maison de la coopérative.

Après le déplacement des Todorovic, les maîtres d'école nouvellement nommés furent également un couple marié: Bosko et Olga Terzic, maîtres d'école diplômés, appliqués et consciencieux au travail et à l'éducation des écoliers. Mis à part toutes les difficultés et les obstacles, l'école travailla également durant la guerre, de 1941 à l'année 1945. En avril de l'année 1941, le maître d'école Bosko Terzic fut fait prisonnier, mais la maîtresse d'école Olga enseigna jusqu'à l'année 1945.

De Zeoke de nombreux habitants déménagèrent à Cacak et dans d'autres lieux aussi bien que dans des endroits éloignés avant le début et surtout après la Deuxième guerre mondiale. Le village fut surtout quitté en masse par les personnes nées durant l'intervalle de temps de 1925 à l'année 1945. La migration d'après-guerre de la population rurale, par son ampleur, fut plus qu'étonnante. Aujourd'hui, il y a beaucoup plus de foyers éteints. L'école à Zeoke cessa son activité au cours de l'année scolaire 1999/2000. Malheureusement, le bâtiment scolaire dans ce joli village du Dragacevo, abandonné à l'injure du temps, chaque jour dépérit de plus en plus.

Koviljka LETIC